

การวิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในปรัชญาฮินดูที่มีอิทธิพล ต่อสังคมไทย*

An Analysis of the Concept of Sakta-Sakti in Hindu Philosophy and Its Influence on Thai Society

จรัส ลีกา และพระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย พังหมื่นไวย)

Jaras Leeka and Phrakhru Bhavanabodhikun (Somchai Phangmuenwai)

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: jarasleeka@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาโมทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในปรัชญาฮินดู 2) ศึกษาโมทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในสังคมไทย 3) วิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในปรัชญาฮินดูที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย เป็นวิจัยคุณภาพ เก็บรวบรวมจากเอกสารปฐมภูมิ และทุติยภูมิ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 รูป/คน วิเคราะห์ด้วยการพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

- ศักตะคือเทพตรีมูรติ ได้แก่ พระพรหมผู้สร้างมีพระสรัสวดีเป็นศักติเทพแห่งความรู้ พระวิษณุผู้รักษามีพระลักษมีเป็นศักติเทพแห่งความสุข และพระศิวะผู้ทำลายมีพระอุมาเป็นศักติเทพแห่งความงามและความมีอำนาจ
- ศักตะ-ศักติในสังคมไทยสะท้อนถึงความเชื่อในพลังของเทพเจ้าและเทพที่เชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิต โดยศักตะหมายถึงอำนาจและพลังของเทพตรีมูรติและเทพศักติที่ช่วยปกป้องและเสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตผู้คน. การนับถือศักติเทพในสังคมไทยสะท้อนถึงความเคารพในความสมดุลระหว่างพลังสร้างสรรค์และทำลาย.
- ศักตะ-ศักติในสังคมไทยเป็นสัญลักษณ์ที่มีอิทธิพลในหลายด้าน ได้แก่ ด้านศาสนาและความเชื่อที่สะท้อนถึงพลังในการปกป้องและเสริมสร้างชีวิตประจำวัน ด้านการปกครองและอำนาจที่แสดงถึง

*ได้รับบทความ: 9 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 23 มีนาคม 2569; ตอรับตีพิมพ์: 25 มีนาคม 2569

Received: April 9, 2025; Revised: March 23, 2026; Accepted: March 25, 2026

การเชื่อมโยงระหว่างเทพเจ้ากับการปกครอง, ด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์งานศิลปะที่มีความหมายลึกซึ้ง ด้านการศึกษาและปรัชญาที่สะท้อนถึงความเชื่อในการพัฒนาความรู้และการพัฒนาตนเอง และด้านชีวิตประจำวันและพิธีกรรมที่มีบทบาทในการสร้างความสงบสุขและความสมดุลในชีวิต

คำสำคัญ: มโนทัศน์; ศักตะ; ศักติ; ปรัชญาฮินดู; อิทธิพล

Abstract

The objectives of this research are: 1) to study the concept of Sakta-Sakti in Hindu philosophy, 2) to study the concept of Sakta-Sakti in Thai society, and 3) to analyze the influence of the concept of Sakta-Sakti in Hindu philosophy on Thai society. This is a qualitative research study, collecting data from primary and secondary sources. The key informants consisted of 30 individuals, and the analysis was done through descriptive analysis using an inductive approach.

The research findings are as follows:

1. Sakta refers to the Trimurti gods, consisting of Brahma, the creator, with Saraswati as the Sakti goddess of knowledge; Vishnu, the preserver, with Lakshmi as the Sakti goddess of prosperity; and Shiva, the destroyer, with Uma as the Sakti goddess of beauty and power.
2. Sakta-Sakti in Thai society reflects belief in the power of gods and goddesses, which is connected to daily life. Sakta signifies the power and energy of the Trimurti gods and their consort goddesses that help protect and foster prosperity in people's lives. The worship of Sakti goddesses in Thai society reflects respect for the balance between creation and destruction.
3. Sakta-Sakti in Thai society serves as a symbol with influence in many areas, including: religion and belief, reflecting the power to protect and enhance daily life; governance and authority, showing the connection between the gods and rulers; art and culture, used to create works with deep meanings; education and philosophy, reflecting the belief in the development of knowledge and self; and daily life and rituals, playing a role in creating peace and balance in life.

Keywords: concept; Sakta; sakti; Hindu philosophy; influences

1. บทนำ

สังคมโลกในปัจจุบันแม้จะเจริญก้าวหน้าในด้านวิทยาศาสตร์ที่ทำให้มนุษย์มีความรู้ที่สามารถพิสูจน์และยอมรับได้ แต่ในขณะเดียวกันมนุษย์ยังคงมีความเชื่อในสิ่งลึกลับที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและเกิดจากคติความเชื่อส่วนบุคคล การเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติยังคงมีอิทธิพลในชีวิตประจำวัน และเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความหลากหลายทางความคิดและวัฒนธรรม ซึ่งรวมไปถึงการสร้างรูปเคารพหรือเทวรูปเพื่อสักการบูชา แนวคิดเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมอินเดียที่แพร่กระจายไปยังเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เมื่อพันปีก่อนพุทธกาล ชาวอารยันที่อพยพมายังดินแดนนี้ได้นำศาสนาพระเวทที่เน้นการเคารพบูชาเทพเจ้าและธรรมชาติ แต่ไม่มีการสร้างรูปเคารพเพราะเป็นชนที่เคลื่อนย้ายตลอดเวลา ต่อมาศาสนาพราหมณ์ได้พัฒนาขึ้นจากการผสมผสานกับความเชื่อของชนพื้นเมือง และมีการบูชาเทพตรีมูรติซึ่งประกอบด้วยพระพรหม พระศิวะ และพระนารายณ์ (นักรบ นาคสุวรรณ, 2562) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้แพร่ขยายและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันอย่างลึกซึ้ง ทั้งในด้านความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนา

แม้ว่าศาสนาพราหมณ์-ฮินดูจะเคารพเทพเจ้าหลายองค์ แต่ในเชิงปรัชญานั้นมีการนับถือเทพเจ้าผู้สูงสุดเพียงองค์เดียว ซึ่งเป็นผู้สร้างจักรวาลและทุกสิ่งจะต้องกลับไปหาท่านในที่สุด พระเจ้าทรงปรากฏในรูปของอวตารที่สามารถรับรู้ได้ในระดับรูปธรรม เนื่องจากภาวะนามธรรมมีอาจเข้าถึงได้โดยตรง รูปธรรมจึงเป็นสื่อกลางสำคัญในการพัฒนาภูมิปัญญาของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ เทวรูปทั้งหญิงและชายจึงเป็นที่เคารพสักการะของผู้ศรัทธา ต่อมาในเทพนิยายฮินดู พระผู้เป็นเจ้าทรงอวตารในรูปแบบต่างๆ ตั้งแต่สัตว์จนถึงมนุษย์ เช่น พระกฤษณะและพระพุทธรูปเจ้า (กรณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย, 2550, หน้า 125) ซึ่งสะท้อนพัฒนาการของแนวคิดจากรูปธรรมไปสู่นามธรรม เป็นกระบวนการทำความเข้าใจความจริงสูงสุดในเชิงปรัชญา

ในช่วงพุทธศักราช 1,200 ถึง 1,740 ลัทธิฮินดูเจริญขึ้น แต่พระพุทธรูปกลับเสื่อมลง การปฏิบัติทางศาสนาฮินดูในยุคนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยมีการเพิ่มลัทธิและพิธีกรรมใหม่ๆ รวมถึงการบูชาศักดิ์ในฐานะเทพีคู่บารมีของมหาเทพ เช่น พระอุม่าในนิกายไศวะ และพระลักษมีในนิกายไวษณพ (พระยาอนุমানราชธน (เสฐียรโกเศศ), 2507, หน้า 147) จากพัฒนาการดังกล่าวทำให้แนวคิดเรื่องศักดิ์และศักดิ์ปรากฏชัดเจนในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยเฉพาะในกรณีเทพตรีมูรติ ซึ่งประกอบด้วยพระพรหม พระวิษณุหรือพระนารายณ์ และพระศิวะ (พระอิศวร) โดยมีเทพีศักดิ์เป็นพลังคู่บารมี ได้แก่ พระสุรัสวดี พระลักษมี และพระอุม่า (ณัฐจิตต์ เล่าหิวัระ, 2548, หน้า 31)

ในอภิปรัชญา แนวคิดเรื่องศักดิ์และศักดิ์ไม่ควรถูกจำกัดเพียงความสัมพันธ์เชิงบุคลาธิษฐานระหว่างเทพและเทพีเท่านั้น หากแต่ควรทำความเข้าใจในฐานะความสัมพันธ์ระหว่างภาวะสูงสุดกับพลังแห่งการปรากฏ กล่าวคือ ศักดิ์เป็นสภาวะแห่งความจริงสูงสุดที่สัมพันธ์กับพรหมัน ในขณะที่ศักดิ์เป็นพลังเชิงพลวัตที่ทำให้ความจริงนั้นปรากฏในจักรวาล ความสัมพันธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดปุรุชะและ

ประภคตในปรัชญาสาขชยะ ซึ่งอธิบายความเป็นคู้ที่เกื้อหนุนกันของภาวะจิตและวัตถุ (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2546, หน้า 33-35) ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างศักตะและศักติจึงมิใช่เพียงความเป็นคู้ตรงข้าม หากแต่เป็นเอกภาพเชิงสัมพันธ์ที่ดำรงอยู่ในลักษณะอาศัยซึ่งกันและกัน อันสะท้อนหลักความสมดุลของจักรวาลทั้งในระดับอภิปรัชญาและปรากฏการณ์ อย่างไรก็ตามธรรมเนียมที่กล่าวถึงในบริบทนี้ มิได้หมายถึงธรรมเนียมในพระพุทธศาสนา หากแต่หมายถึง ฤตะ (Rta) ซึ่งเป็นกฎระเบียบแห่งจักรวาลในคติพราหมณ์-ฮินดู อันเป็นหลักการที่กำกับความเป็นระเบียบของสรรพสิ่ง (จรัส ลีลา, สุมิตรรา ไอยรา และตาริกาญจน์ วิชาเดช, 2564, หน้า 185-196) แนวคิดการบูชาเทพศักตะ-ศักตีสานาฮินดูเพื่อเข้าถึงอันติมะสัจจะได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดยในสังคมไทย การบูชาเทพดังกล่าวได้กลายเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญ เช่น พิธีนรธาตรี ณ วัดพระศรีมหาอุมาเทวี ซึ่งสะท้อนพลังศรัทธาของประชาชน และแสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของมนทัศน์ศักตะ-ศักตีในวิถีชีวิตไทย (กฤติยา วจิตม, 2560, หน้า 160-171)

อย่างไรก็ตาม แม้งานศึกษาที่ผ่านมาจะอธิบายบทบาทของเทพและพิธีกรรมในเชิงวัฒนธรรมและสังคมอย่างกว้างขวาง แต่ยังขาดการวิเคราะห์เชิงอภิปรัชญาที่อธิบายความสัมพันธ์ของศักตะและศักตีในฐานะโครงสร้างความคิดพื้นฐานของจักรวาล อีกทั้งยังมีได้เชื่อมโยงแนวคิดดังกล่าวกับมิติทางจริยศาสตร์ เช่น ความเสมอภาคและความยุติธรรมในสังคมไทยอย่างเป็นระบบ

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาวิเคราะห์มนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักตีในปรัชญาฮินดู โดยอธิบายทั้งในระดับอภิปรัชญาและระดับสังคม เพื่อให้เข้าใจถึงพลังที่ทำหน้าที่กำกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ ทั้งในเชิงความเชื่อ โครงสร้างอำนาจ และวิถีชีวิต รวมถึงการพิจารณาว่าแนวคิดยังคงมีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักตีในปรัชญาฮินดู
2. เพื่อศึกษามนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักตีในสังคมไทย
3. เพื่อวิเคราะห์มนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักตีในปรัชญาฮินดูที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษามนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักตีในปรัชญาฮินดูและอิทธิพลที่มีต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมไทย โดยกำหนดกระบวนการวิจัยอย่างเป็นระบบ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เป็นการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Study) เพื่อสร้างกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี อันเป็นฐานในการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีประเด็น

ศึกษา ดังนี้ 1) แนวคิดเกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในปรัชญาฮินดู ในมิติของความเป็นมา ความหมาย และความสำคัญเชิงอภิปรัชญา 2) แนวคิดเกี่ยวกับตรีมูรติในปรัชญาพราหมณ์-ฮินดู โดยวิเคราะห์ในฐานะ โครงสร้างของภาวะสูงสุดและการปรากฏของพลัง 3) แนวคิดเกี่ยวกับมโนทัศน์ศักตะ-ศักติในสังคมไทย โดยพิจารณาในบริบทของการดำเนินชีวิต เป้าหมายชีวิต และการพัฒนาตนเอง ซึ่งสัมพันธ์กับการสำนึก ในคุณค่าความเป็นมนุษย์ และ 4) อิทธิพลของแนวคิดศักตะ-ศักติที่มีต่อโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตในสังคมไทย

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยศึกษาข้อมูลจากทั้งเอกสารและ ภาคนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1) ศึกษา เอกสารชั้นปฐมภูมิที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ศักตะ-ศักติในปรัชญาฮินดู เพื่อใช้ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 2) ศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิและข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ศักตะ-ศักติในสังคมไทย เพื่อใช้ ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 3) ศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิดศักติ-ศักตะ แนวคิดตรีมูรติ และแนวคิดศักตะ-ศักติในสังคมไทย เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ เชิงเปรียบเทียบ และ 4) การเก็บข้อมูลภาคนาม โดยใช้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 30 รูป/คน ซึ่งได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์ ได้แก่ นักวิชาการด้านศาสนาและปรัชญา พระสงฆ์หรือผู้ปฏิบัติศาสนกิจ และผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับความเชื่อ หรือพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเทพฮินดู เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งเชิงแนวคิดและเชิงปฏิบัติ และ 5) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และแนว คำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอผลการวิจัยใช้แนวทางเชิงคุณภาพ โดยอาศัย กระบวนการตีความเชิงปรัชญา (Interpretative Analysis) ควบคู่กับการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามหลักอุปนัยวิธี (Inductive Method) โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) จัดหมวดหมู่ข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคนามตามประเด็นมโนทัศน์ ศักตะ-ศักติ 2) จำแนกข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างเป็นระบบ 3) วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล ในลักษณะของความเหมือนและความแตกต่าง เพื่อให้เห็นพัฒนาการและการแปรความหมายของแนวคิด 4) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา โดยมุ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างศักตะและศักติในมิติ อภิปรัชญา และอิทธิพลต่อสังคมไทย 5) สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล โดยเปรียบเทียบกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องและความแตกต่างเชิงองค์ความรู้ และ 6) นำเสนอข้อค้นพบในลักษณะองค์ความรู้เชิงบูรณาการ พร้อมทั้งเสนอข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย ในอนาคต เนื่องจากข้อจำกัดด้านขอบเขตเนื้อหาและระยะเวลาอาจทำให้บางประเด็นยังไม่สมบูรณ์

4. สรุปผลการวิจัย

จากการทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์หมโนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในปรัชญาฮินดูที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. มโนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในปรัชญาฮินดู สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ การวิจัยข้อที่ 1 ซึ่งมีผลการวิเคราะห์ 3 ประเด็นดังนี้

1.1 วิเคราะห์ตามการนิยามความหมาย ผลการวิเคราะห์พบว่า 1) คำว่า ศักตะ ในปรัชญาฮินดูหมายถึงพลังความสามารถของฝ่ายบุรุษเพศที่มีต้นกำเนิดจากตรีมูรติ ซึ่งประกอบด้วยพระพรหม (ผู้สร้างโลก) พระวิษณุ (ผู้รักษาโลก), และพระศิวะ (ผู้ทำลายและสร้างใหม่) ศักตะสะท้อนถึงพลังที่สำคัญในการรักษาความสมดุลของจักรวาลและชีวิตมนุษย์ โดยการมีบทบาทในทั้งการสร้าง การรักษา และการทำลายเพื่อปรับสมดุล การเข้าใจศักตะจึงสำคัญในการศึกษาพลังธรรมชาติที่เชื่อมโยงกับความสามารถในการดำเนินชีวิตและจักรวาล และ 2) คำว่า ศักติ หรือ เทพี ในปรัชญาฮินดูหมายถึงพลังที่มาจากเทพเจ้า ซึ่งแสดงออกในรูปของชายาของเทวะ โดยมีบทบาทในการเสริมสร้างและรักษาชีวิต ศักติเป็นพลังในรูปของสตรีเพศที่ช่วยเสริมพลังและคุ้มครองเทพเจ้าและสิ่งต่างๆ ในจักรวาล โดยการทำงานของศักติจะช่วยสนับสนุนการสร้าง การบำรุงรักษา และการทำลายจักรวาล ศักติยังมีบทบาทในการรักษาความสมดุลระหว่างพลังชายและหญิงในจักรวาล การบูชาศักติไม่เพียงแต่เป็นการเคารพพลังที่สร้างชีวิต แต่ยังสะท้อนถึงการเข้าใจธรรมชาติของจักรวาล เช่น การบูชาพระสร้อยศรี สวรรค์ พระลักษมี และพระอุมา ที่เป็นตัวแทนของความรู้ ความมั่งคั่ง พลังอำนาจ การบูชาพลังเหล่านี้แสดงถึงการรักษาความสมดุลในจักรวาลและชีวิตมนุษย์

1.2 วิเคราะห์ตามคุณสมบัติ ผลการวิเคราะห์พบว่า 1) พระพรหม มีคุณสมบัติ คือ ความเมตตา กรุณา ที่สะท้อนถึงการสร้างสรรค์และดูแลจักรวาลและสิ่งมีชีวิตด้วยความเมตตา โดยมีการให้พร และนำความสมบูรณ์มาสู่ทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาล การมีสี่พักตร์และสี่กรของพระพรหมแสดงถึงความสามารถในการดูแลและเข้าใจทุกมุมมองของชีวิตมนุษย์ 2) พระวิษณุ หรือพระนารายณ์ พระวิษณุจึงมีคุณสมบัติในการคุ้มครองโลกและดูแลให้เกิดความสงบสุขโดยการลงมาในรูปอวตารต่างๆ เพื่อกำจัดความชั่วร้ายและฟื้นฟูความยุติธรรม การรักษาความสมดุลในจักรวาลเป็นการคงความสงบเรียบร้อยและความยุติธรรมในโลก พระวิษณุจึงเป็นเทพเจ้าที่มีบทบาทสำคัญในการปกป้องความสมดุลและความสงบในจักรวาล 3) พระศิวะ หรือ อีศวร เป็นเทพเจ้าผู้มีคุณสมบัติที่สะท้อนถึงพลังของการทำลายเพื่อการเริ่มต้นใหม่ โดยการทำลายสิ่งที่ไม่ดีและสิ่งที่ไม่สมดุลในจักรวาล เพื่อให้เกิดการสร้างสิ่งใหม่ที่มีชีวิตและความสมดุล การทำลายนี้ไม่ใช่เพียงการทำลายอย่างไม่มีเหตุผล แต่เป็นการสร้างสมดุลในจักรวาลให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง 4) พระสร้อยศรี สวรรค์ มีคุณสมบัติในการเป็นผู้ส่งเสริมพลังแห่งความรู้ที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาความสามารถของมนุษย์ในด้านต่างๆ และเป็นสัญลักษณ์ของการเรียนรู้ที่ไม่มีที่สิ้นสุดในจักรวาล 5) พระลักษมี มีคุณสมบัติที่สะท้อนถึงบทบาทที่สำคัญในการให้พรและเสริมสร้างความ

เจริญในชีวิตการบูชาพระลัทธิมีถือเป็นการแสวงหาความมั่งคั่งและโชคลาภทั้งในแง่ของทรัพย์สมบัติและคุณธรรมทางจิตใจ การบูชาพระลัทธิมีจึงไม่เพียงแค่ขอพรทางวัตถุ แต่ยังแสวงหาความเจริญรุ่งเรืองทางจิตใจและการดำเนินชีวิตที่ดี และ 6) พระอุมา หรือพระแม่กาลี มีคุณสมบัติ คือ ความเมตตาและการทำลายที่นำไปสู่การฟื้นฟูและการสร้างใหม่ จึงทำให้พระอุมาและพระแม่กาลีมีบทบาทสำคัญในกระบวนการรักษาจักรวาลให้สมดุล และเป็นสัญลักษณ์ของพลังแห่งการสร้างและการทำลายที่ต้องทำไปพร้อมกันในจักรวาล

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว สามารถสังเคราะห์ได้ว่า มโนทัศน์ศักดิ์ตะ-ศักดิ์ในปรัชญาฮินดู มิได้เป็นเพียงระบบความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า หากแต่เป็นโครงสร้างความคิดเชิงอภิปรัชญาที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างภาวะสูงสุดกับการปรากฏของจักรวาล ซึ่งถูกถ่ายทอดผ่านสัญลักษณ์ของเทพและเทพี และมีนัยสำคัญต่อการทำความเข้าใจความสมดุลของชีวิตและจักรวาล

2. วิเคราะห์ศักดิ์ตะและศักดิ์ในมิติปรัชญา ผลการวิเคราะห์พบว่า

2.1 วิเคราะห์ในมิติอภิปรัชญา ศักดิ์ตะและศักดิ์ในทางอภิปรัชญาเป็นพลังที่เสริมสร้างซึ่งกันและกันในจักรวาล โดยศักดิ์ตะเป็นพลังชายที่มีบทบาทในการสร้างและทำลาย ในขณะที่ศักดิ์เป็นพลังหญิงที่ช่วยรักษาความสมดุลและเสริมบารมีให้กับเทพฝ่ายชาย ทั้งสองพลังทำงานร่วมกันในการสร้างจักรวาลและรักษาความสมดุลในธรรมชาติ พลังทั้งสองสะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่สำคัญระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ซึ่งการประสานกันระหว่างพลังเหล่านี้ทำให้เกิดการสร้าง การบำรุงรักษา และการทำลายจักรวาลอย่างสมดุล การเข้าใจบทบาทของศักดิ์ตะและศักดิ์ในมุมมองอภิปรัชญาจึงช่วยให้เห็นถึงหลักการของความสมดุลในจักรวาล และการเสริมสร้างความยั่งยืนในชีวิตและธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม การอธิบายศักดิ์ตะและศักดิ์ในลักษณะของพลังฝ่ายชาย และพลังฝ่ายหญิง เป็นเพียงการอธิบายในระดับปรากฏการณ์เพื่อให้เข้าใจง่าย ในเชิงอภิปรัชญา ศักดิ์ตะควรทำความเข้าใจในฐานะภาวะแห่งความจริงสูงสุดที่สัมพันธ์กับพรหมัน ขณะที่ศักดิ์เป็นพลังแห่งการปรากฏ ที่ทำให้ความจริงปรากฏในจักรวาล ดังนั้น ความสัมพันธ์ของศักดิ์ตะและศักดิ์จึงเป็นเอกภาพเชิงสัมพันธ์ มิใช่เพียงความเป็นคู่ตรงข้ามของเพศสภาวะ

2.2 วิเคราะห์ในมิติจริยศาสตร์ ศักดิ์ตะ และศักดิ์สะท้อนถึงความสำคัญของการสมดุลระหว่างอำนาจและความเมตตา ซึ่งเชื่อมโยงกับการพัฒนาคุณธรรมในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และสังคม การมีศักดิ์ตะและศักดิ์ช่วยเสริมสร้างความร่วมมือและเคารพซึ่งกันและกันระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิงในสังคมและครอบครัว การแบ่งปันบทบาทและความรับผิดชอบในครอบครัวช่วยเสริมสร้างความสงบสุขและความยั่งยืน การเสริมสร้างคุณธรรมทั้งในด้านความแข็งแกร่งและความอ่อนโยนยังช่วยให้เกิดความสมดุลในชีวิตและสังคม โดยพลังของศักดิ์ตะ และศักดิ์ช่วยทำให้การดำเนินชีวิตในสังคมมีความยุติธรรม ความยั่งยืน และความสงบสุข การใช้พลังอำนาจควบคู่กับความเมตตาจะนำไปสู่การกระทำที่มีจริยธรรม และไม่ทำร้ายผู้อื่นในครอบครัวและสังคม การประสานพลังทั้งสองฝ่ายจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความ

สัมพันธ์ที่ดีและความยั่งยืนในทุกระดับ

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาในเชิงจริยศาสตร์เชิงสังคม มโนทัศน์ศักตะ-ศักติสามารถตีความไปสู่หลักความเสมอภาคระหว่างเพศ และความยุติธรรมเชิงโครงสร้างได้ กล่าวคือ ศักติในฐานะพลังสตรีมิได้เป็นเพียงองค์ประกอบเสริมของศักตะ หากแต่มีสถานะเชิง ontological ที่เท่าเทียมกัน การทำความเข้าใจเช่นนี้จะนำไปสู่การตีความใหม่ในบริบทสังคมไทย ที่เน้นความเสมอภาค การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

2.3 การวิเคราะห์ตามทฤษฎีการพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้า สามารถทำได้ผ่านข้อพิสูจน์ต่างๆ ที่มีการเชื่อมโยงกับแนวคิดของพลังศักตะและศักติในการรักษาความสมดุลของจักรวาล ซึ่งสามารถแยกออกเป็นข้อพิสูจน์ได้ 4 ลักษณะ ดังนี้ 1) ข้อพิสูจน์เชิงภววิทยา (Ontological Argument) ข้อพิสูจน์เชิงภววิทยามุ่งเน้นการพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้าผ่านแนวคิดที่พระเจ้าเป็นความจริงที่จำเป็นที่สุด ในที่นี้การมีอยู่ของพระเจ้าไม่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์หรือสิ่งที่สามารถสัมผัสได้ แต่เป็นการแสดงถึงการมีอยู่ของสิ่งที่สมบูรณ์แบบในทุกด้าน โดยเชื่อว่าพระเจ้าต้องมีอยู่เพราะพระเจ้าเป็นสิ่งที่สมบูรณ์แบบที่สุดที่สามารถมีอยู่ได้ ในแง่นี้ศักตะและศักติที่มีการร่วมมือกันในการสร้างความสมดุลของจักรวาลสามารถเป็นการสะท้อนถึงพลังสมบูรณ์แบบที่จำเป็นในการรักษาความสมดุลของโลกและชีวิต 2) ข้อพิสูจน์เชิงจักรวาลวิทยา (Cosmological Argument) ข้อพิสูจน์เชิงจักรวาลวิทยาส่วนใหญ่จะอ้างอิงถึงต้นกำเนิดและเหตุผลที่จักรวาลมีอยู่ โดยแสดงว่าจักรวาลต้องมีผู้สร้างที่เป็นต้นเหตุของการเกิดสิ่งต่างๆ ศักตะ และศักติในที่นี้สามารถเชื่อมโยงกับความคิดที่จักรวาลมีผู้สร้างที่ทรงพลังและมีการรักษาความสมดุลระหว่างพลังฝ่ายชายและหญิง เช่นเดียวกับการที่พระพรหม (ผู้สร้าง) พระวิษณุ (ผู้รักษา) และพระศิวะ (ผู้ทำลายและสร้างใหม่) ทำหน้าที่ร่วมกันในการรักษาสมดุลของจักรวาล 3) ข้อพิสูจน์เชิงวัตถุประสงค์ (Teleological Argument) ข้อพิสูจน์เชิงวัตถุประสงค์อ้างอิงถึงการจัดระเบียบและจุดประสงค์ที่มีในธรรมชาติหรือจักรวาล การที่จักรวาลและสิ่งมีชีวิตมีการจัดการที่สมดุลและเป็นระเบียบอย่างน่าประทับใจ สะท้อนถึงการมีจุดประสงค์ที่สูงที่สุดและต้องมีการวางแผนหรือการสร้างโดยพระเจ้า ซึ่งศักตะและศักติทำงานร่วมกันเพื่อสร้างและรักษาความสมดุลในจักรวาล การบูชาศักตะและศักติที่ช่วยเสริมพลังให้กันและกัน สามารถถือเป็นการสะท้อนถึงการมีพระเจ้าที่คอยควบคุมและดูแลสิ่งต่างๆ ในจักรวาล และ 4) ข้อพิสูจน์เชิงจริยธรรม (Moral Argument) ข้อพิสูจน์เชิงจริยธรรมอ้างอิงถึงหลักจริยธรรมและกฎหมายที่สูงสุดที่มนุษย์รับรู้และปฏิบัติตาม การมีอยู่ของพระเจ้าเป็นผู้ให้มาตรฐานทางจริยธรรม และเป็นผู้ที่ควบคุมความดีและความชั่ว ศักตะและศักติสามารถเชื่อมโยงกับข้อพิสูจน์นี้โดยที่ศักติทำหน้าที่เป็นพลังที่ช่วยเสริมสร้างความดีและความสมดุลในชีวิตมนุษย์ ขณะที่ศักตะเป็นพลังฝ่ายชายที่มีการปกครองและคุ้มครอง เพื่อให้ชีวิตมนุษย์ดำเนินไปตามมาตรฐานทางจริยธรรมที่ถูกกำหนดโดยพระเจ้า ทั้งนี้ การนำกรอบการพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้ามาใช้ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อพิสูจน์เชิงเทววิทยาโดยตรง หากแต่เป็นการใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่ออธิบายโครงสร้าง ความเชื่อเกี่ยวกับศักตะ-ศักติในฐานะหลักการอธิบายความจริงของจักรวาล ซึ่งปรากฏในทั้งระดับแนวคิด

และการปฏิบัติในสังคมไทย

ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในปรัชญาฮินดู เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ศักตะ-ศักติสะท้อนถึงพลังที่เสริมสร้างและสมดุลระหว่างฝ่ายชาย (ศักตะ) และฝ่ายหญิง (ศักติ) ในการรักษาความสมดุลของจักรวาล และชีวิตมนุษย์ ศักตะเป็นพลังจากเทพตรีมูรติที่ทำหน้าที่ในการสร้าง รักษา และทำลาย ส่วนศักติเป็นพลังฝ่ายหญิงที่คุ้มครองและเสริมพลังให้กับเทพตรีมูรติ การบูชาศักติสะท้อนถึงการเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองพลังในการสร้างความยั่งยืนและสมดุลในชีวิตและสังคม

3. มโนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในสังคมไทย สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ซึ่งมีผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า

3.1 มโนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในสังคมไทยสมัยโบราณ สรุปได้ว่า ศาสนาฮินดูมีบทบาทสำคัญในอาณาจักรโบราณ เช่น พุันัน เจนละ และขอม โดยมีอิทธิพลต่อโครงสร้างสังคม การเมือง และศิลปะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะการบูชาพระศิวะและการสร้างวัดนครวัดในอาณาจักรขอม ซึ่งสะท้อนคติฮินดูผ่านสถาปัตยกรรมและการเชื่อมโยงพระราชากับเทพบนโลกมนุษย์ การเผยแพร่ศาสนาฮินดูผ่านเส้นทางการค้าและวัฒนธรรมทั้งทางทะเลและบก ส่งผลให้เกิดการผสมผสานระหว่างความเชื่อฮินดูและพุทธศาสนาในสังคมไทย โดยสะท้อนให้เห็นในการพัฒนาแนวคิดทางศาสนา การบูชาเทพเจ้า เช่น พระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ รวมถึงเทพีหรือศักติ การเคารพในพลังสมดุลของจักรวาลและชีวิตมนุษย์ช่วยรักษาความสมดุลในสังคม การรับอิทธิพลนี้ยังส่งผลต่อการพัฒนาศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และการปกครองในอาณาจักรไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

3.2 มโนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในสังคมไทยสมัยสุโขทัย สรุปได้ว่า ในสมัยสุโขทัย ศาสนาพราหมณ์ยังคงมีบทบาทสำคัญแม้จะเน้นการนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยมีอิทธิพลในการปกครองและพิธีกรรมทางราชสำนัก เช่น การใช้พิธีพราหมณ์ในราชาภิเษกและการตัดสินคดีต่างๆ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความมั่นคงให้กับอาณาจักร ศิลปะและวรรณกรรมในยุคนี้สะท้อนถึงอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ผ่านการสร้างเทวรูปและงานศิลปะที่มีลักษณะเทพฮินดู การผสมผสานความเชื่อทั้งสองศาสนาในสังคมสุโขทัยสะท้อนถึงการรักษาความสมดุลระหว่างศาสนาและอำนาจทางการเมืองการรับมโนทัศน์ศักตะ-ศักติเข้าสู่สังคมไทยส่วนใหญ่เป็นการรับในเชิงพิธีกรรมและความเชื่อ มากกว่าการรับในเชิงปรัชญาอย่างลึกซึ้ง ส่งผลให้เกิดการตีความที่เน้นผลประโยชน์เชิงปัจเจก เช่น การขอพรและความสำเร็จ มากกว่าการพัฒนาปัญญาและจริยธรรมตามกรอบปรัชญาดั้งเดิม

3.3 มโนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในสมัยกรุงศรีอยุธยา สะท้อนถึงการผสมผสานระหว่างศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาในสังคมไทย โดยศักตะ หมายถึงอำนาจที่มาจากเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งใช้ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางการเมืองการปกครอง ส่วน ศักติหมายถึงพลังแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับการ

เคารพในเทพหรือพระศาสนา การมีศักตะและศักติในยุคอยุธยาเชื่อมโยงกับการปกครองและพิธีกรรม โดยพระมหากษัตริย์จะใช้พิธีพราหมณ์ในการเสริมสร้างความชอบธรรมให้กับการปกครอง เช่น พิธีราชาภิเษกและการเลือกฤกษ์ยาม ซึ่งเป็นเครื่องมือในการรักษาความมั่นคงในราชสำนักและการปกครองโดยรวม

3.4 มโนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ สรุปได้ว่า ในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ มโนทัศน์เรื่องศักตะและศักติได้ผสมผสานระหว่างศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น ทั้งพระสงฆ์และพราหมณ์ร่วมกันประกอบพิธีกรรมตามประเพณีที่สืบทอดมา แนวคิดนี้ยังคงมีอิทธิพลในรัชสมัยต่างๆ ของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะการบูชาเทพเจ้าที่มีอำนาจในการสร้างและทำลาย เช่น พระอิศวร พระวิษณุ และพระคเณศ ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อในพลังของเทพเจ้าในการกำหนดชะตากรรม การประกอบพิธีกรรมต่างๆ จึงเป็นการผสมผสานความเชื่อทางพราหมณ์และพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตและการปกครอง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ได้ปรากฏอยู่ในรูปของวรรณกรรม ภูมิภาครวมวัฒนธรรมประเพณี และการปกครอง ในทุกรัชสมัยจนถึงปัจจุบัน

3.5 มโนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในปรัชญาฮินดูที่ปรากฏในสังคมไทย สรุปได้ว่า มโนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในปรัชญาฮินดูที่ปรากฏในสังคมไทยสะท้อนถึงการผสมผสานพลังของเทพเจ้าชายและเทพเจ้าหญิงในการรักษาความสมดุลของจักรวาล ในแนวคิดนี้ พระพรหมเป็นเทพผู้สร้างโลก, พระวิษณุเป็นเทพผู้รักษาและปกป้องจักรวาล, พระศิวะเป็นเทพผู้ทำลายเพื่อการเกิดใหม่ พระสร้สวดีเป็นเทพีแห่งปัญญาและการเรียนรู้, พระลักษมีเป็นเทพีแห่งความมั่งคั่งและโชคลาภ, พระอุมาเป็นเทพีแห่งพลังสร้างและทำลาย, และพระพิฆเนศเป็นเทพแห่งปัญญาและการขจัดอุปสรรค แนวคิดนี้ยังปรากฏในพิธีกรรมและการบูชาเทพเจ้าที่สะท้อนถึงความเชื่อในพลังทั้งของชายและหญิงในสังคมไทย โดยเชื่อว่าการบูชาศักติ และศักตะสามารถเสริมสร้างความสมดุลและความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต

4. การวิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในปรัชญาฮินดูที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 ผู้วิจัยได้นำผลจากการสนทนากลุ่มถึงประเด็นเกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในปรัชญาฮินดูที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยซึ่งสรุปได้ 5 ด้าน และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ สรุปได้ดังนี้ 1) ด้านศาสนาและความเชื่อมีอิทธิพลสำคัญต่อสังคมไทย โดยการบูชาเทพเจ้าและศักติเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาในพลังศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยคุ้มครองและเสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต การบูชาเทพเจ้าหลายองค์ เช่น พระพิฆเนศ พระแม่กาลี และพระอุมา เป็นการขอพรและเสริมความมั่นคงให้กับชีวิต ทั้งในด้านการงานและการป้องกันสิ่งไม่ดี ความเชื่อเหล่านี้ฝังรากลึกในสังคมไทยและสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและชีวิตประจำวันของประชาชน 2) ด้านการปกครองและอำนาจ มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงทั้งในระดับสังคมและการปกครอง การบูชาเทพเจ้าผ่านพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธียกเสาหลักเมือง และพิธีบรมราชาภิเษก ช่วยเสริมสร้างความศักดิ์สิทธิ์และอำนาจของพระมหากษัตริย์ การเชื่อมโยงระหว่าง

เทพเจ้ากับการปกครองทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์มีความมั่นคงและได้รับการยอมรับจากประชาชน นอกจากนี้ ยังสะท้อนถึงความสำคัญของความศรัทธาในการรักษาอำนาจและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง 3) ด้านศิลปะและวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะในสังคมไทย ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม วรรณกรรม และศิลปะการแสดง เทพเจ้าฮินดูและศักดิ์ภูณานำมาถ่ายทอดผ่านรูปปั้น ภาพเขียน และสิ่งก่อสร้างที่มีความงดงามและลึกซึ้ง การบูชาเทพเจ้าผ่านศิลปะเป็นการสะท้อนความเชื่อและค่านิยมของสังคมไทยที่ผสมผสานกับอิทธิพลจากฮินดู ทำให้เกิดความหลากหลายและมีความหมายเชิงลึกในงานศิลปะไทย 4) ด้านการศึกษาและปรัชญามีอิทธิพลต่อการพัฒนาความคิดและการเรียนรู้ในสังคมไทย โดยการเชื่อมโยงปรัชญาของการต่อสู้กับอุปสรรคและการยอมรับความแตกต่าง การศึกษาได้รับอิทธิพลจากการบูชาเทพเจ้าผ่านแนวคิดในการพัฒนาจิตใจและการเอาชนะความท้าทายในชีวิต การนำหลักปรัชญาฮินดูมาใช้ในการสอนและการฝึกอบรมช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและการเผชิญกับปัญหาของชีวิตได้อย่างมีสติและสมดุล และ 5) ด้านการดำเนินชีวิต และพิธีกรรม มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยในหลายๆ ด้าน การบูชาเทพเจ้าและการปฏิบัติพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธียกเสาหลักเมืองหรือพิธีบรมราชาภิเษก ช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความมั่นคงในชีวิต การทำพิธีกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่สะท้อนความเชื่อทางศาสนา แต่ยังเป็นการเสริมสร้างความสงบเรียบร้อยและความเจริญรุ่งเรืองให้กับบุคคลและสังคม ทั้งในระดับครอบครัวและชาติ ดังนั้น อิทธิพลของมโนทัศน์ศักตะ-ศักดิ์ในสังคมไทยสามารถทำความเข้าใจได้ในฐานะกลไกทางความหมายที่เชื่อมโยงระหว่างความเชื่อ ศาสนา อำนาจ และวิถีชีวิต ซึ่งทำหน้าที่สร้างความชอบธรรม ความสมดุล และความมั่นคงทั้งในระดับปัจเจกและสังคม

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักดิ์ในปรัชญาฮินดูที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม แล้วนำมาสังเคราะห์เชิงปรัชญาเพื่ออภิปรายผลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. มโนทัศน์ศักตะ-ศักดิ์ในปรัชญาฮินดูในอภิปรัชญามีความสัมพันธ์กับเทพตรีมูรติ ได้แก่ พระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ ซึ่งทำหน้าที่สร้าง รักษา และทำลายจักรวาล โดยมีเทพี ได้แก่ พระสร้สวดี พระลักษมี และพระอุมา ทำหน้าที่เป็นศักดิ์ในการเกื้อหนุนพลังดังกล่าว อันสะท้อนโครงสร้างของความสัมพันธ์เชิงสมดุลในจักรวาล เมื่อพิจารณาในอภิปรัชญา มโนทัศน์ศักตะ-ศักดิ์ไม่ควรถูกจำกัดอยู่เพียงการอธิบายในลักษณะของพลังฝ่ายบุรุษและสตรี หากแต่ควรเข้าใจในฐานะความสัมพันธ์ระหว่างภาวะแห่งความจริงสูงสุดกับ พลังแห่งการปรากฏ กล่าวคือ ศักตะมีลักษณะสัมพันธ์กับพรหมันในฐานะสัจภาวะสูงสุด ส่วนศักดิ์เป็นพลวัตที่ทำให้สัจภาวะนั้นปรากฏในจักรวาล ความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงเป็นเอกภาพเชิงสัมพันธ์ มิใช่เพียงคู่ตรงข้ามในเชิงปรากฏการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิจิตตรี ธรรมรักษ์, สุวิน ทองปั้น และ

จักรพรรณ วงศ์พรพวิณ (2567, หน้า 295-310) พบว่า แนวคิดตรีมูรติสะท้อนกระบวนการเกิด ดำรงอยู่ และดับไปของจักรวาล ตลอดจนสอดคล้องกับพระชาติชาย ชาติวุฑโฒ (สุขเอก) (2550) ที่อธิบายว่า พรหมันเป็นสังขธรรมสูงสุดซึ่งปรากฏผ่านเทพทั้งสาม และยังสอดคล้องกับพระมหาบุญทัน อีริงกูโร (จำปาทอง) (2558) ที่แสดงให้เห็นบทบาทของตรีมูรติในฐานะกลไกของการสร้างและการฟื้นฟูจักรวาล

2. มโนทัศน์ศักตะ-ศักติในสังคมไทยในมิติจริยศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการบูชาเทพเจ้าและ เทพี เช่น พระศรีสวตี พระลักษมี และพระอุมา รวมถึงเทพบริวาร เช่น พระพิฆเนศ โดยการบูชาดังกล่าว เป็นกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับพลังแห่งจักรวาลและธรรมชาติ เพื่อสร้างความสมดุลทั้งใน ระดับจิตใจและการดำเนินชีวิตในเชิงจริยศาสตร์ มโนทัศน์ศักตะ-ศักติสามารถตีความได้ในฐานะหลักแห่ง ความสมดุล ความเสมอภาค และความยุติธรรม กล่าวคือ ศักติในฐานะพลังแห่งสตรีมิได้เป็นเพียงองค์ ประกอบรองของศักตะ หากแต่มีสถานะเชิงภาวะที่เท่าเทียมกัน การทำความเข้าใจเช่นนี้สะท้อนถึงหลัก การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสามารถนำไปสู่การตีความใหม่ในบริบทสังคมไทย จากผลการวิจัย ยังชี้ให้เห็นว่า การรับมโนทัศน์ศักตะ-ศักติในสังคมไทยส่วนใหญ่เป็นการรับในเชิงพิธีกรรมและความเชื่อ มากกว่าการรับในเชิงปรัชญาอย่างลึกซึ้ง ส่งผลให้การตีความมุ่งไปที่การขอพร ความสำเร็จ และความมั่นคง ในชีวิต มากกว่าการพัฒนาปัญญาและจริยธรรมตามแนวคิดดั้งเดิม ซึ่งสอดคล้องกับชนาภัทธ วงศ์โรจนภรณ์ (2558, หน้า 157) ที่อธิบายถึงแนวคิดพรหมในฐานะความจริงสูงสุด และธีระนันท์ วิชัยดิษฐ์ (2558, หน้า 157) ที่พบว่าความเชื่อเกี่ยวกับพระศิวะมีการปรับเปลี่ยนตามบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

3. อิทธิพลของศักตะ-ศักติในสังคมไทยมีอิทธิพลในหลายมิติ ได้แก่ ด้านศาสนาและความเชื่อ ด้านการปกครอง ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ด้านการศึกษา และด้านวิถีชีวิต โดยทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ ที่สะท้อนพลังแห่งการคุ้มครอง การสร้างความชอบธรรม และการสร้างสมดุลในชีวิต ในการสังเคราะห์ อิทธิพลของมโนทัศน์ศักตะศักติสามารถทำความเข้าใจได้ในฐานะกลไกทางความหมายที่เชื่อมโยงระหว่าง ความเชื่อ ศาสนา อำนาจ และวัฒนธรรม ซึ่งมีบทบาทในการกำหนดโครงสร้างความคิดและวิถีชีวิตของ สังคมไทย ซึ่งสอดคล้องกับบำรุง คำเอก (2558, หน้า 2399-2421) ที่ชี้ให้เห็นอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์- ฮินดูในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และสอดคล้องกับนราวัลย์ พูลพิพัฒน์ (2562, หน้า 69-82) ที่อธิบาย บทบาทของเทพเจ้าในวรรณคดีไทย และวิจิตตรี ธรรมรักษ์ และคณะ (2567, หน้า 295-310) ที่แสดงให้เห็นอิทธิพลของเทพตรีมูรติในหลายมิติของสังคมไทย

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

1.1 ควรทำการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้มโนทัศน์ศักตะ-ศักติในชีวิตประจำวัน ของคนไทยในยุคปัจจุบัน เพื่อทำความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงในแง่มุมต่างๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่าง

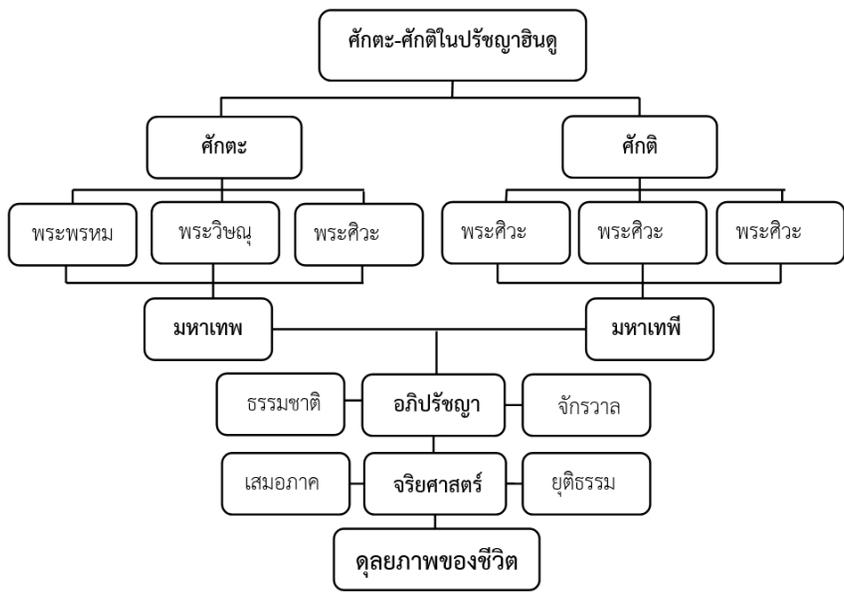
เพศ การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะในบริบทของการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

1.2 การศึกษาผลกระทบจากการนำแนวคิดศักตะ-ศักติไปใช้ในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านการศึกษา การปฏิบัติตามพิธีกรรม หรือการพัฒนาตนเอง สามารถดำเนินการในลักษณะการสำรวจหรือวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อวัดผลและเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมหรือทัศนคติของประชาชนที่ได้รับผลกระทบ

1.3 ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และศูนย์การปฏิบัติที่เชื่อมโยงศักตะ-ศักติ

7. องค์กรความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์หมโนทัศน์เรื่องศักตะ-ศักติในปรัชญาฮินดูที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดอภิปรัชญาและจริยศาสตร์ผ่านการแสดงพลังของศักติและศักตะในตรีมูรติ สะท้อนถึงการสร้างสมดุลในจักรวาลและในชีวิตมนุษย์ ศักตะเป็นพลังชายที่ทำหน้าที่สร้างและทำลาย ส่วนศักติเป็นพลังหญิงที่เสริมสมดุลและบารมีให้แก่ฝ่ายชาย แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักอภิปรัชญาที่เน้นการเข้าใจสถานะแห่งธรรมชาติและความสมดุลระหว่างความเป็นชายและหญิงในจักรวาล ในแง่ของจริยศาสตร์ การประสานพลังทั้งสองแสดงถึงการเคารพในความเมตตาและการใช้พลังอำนาจเพื่อความยุติธรรม การแบ่งปันบทบาทในครอบครัวและสังคมช่วยเสริมสร้างคุณธรรม เช่น ความร่วมมือ ความยั่งยืน ความสงบสุข ซึ่งเป็นหลักการของการดำเนินชีวิตที่มีความสมดุลและมีความมีจริยธรรมในสังคม ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์กรความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กรรณา-เรืองอุไร กุศลาสัย. (2550). *ภารตวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- กฤติยา วโรตม. (2560). ปัจจัยเสริมสร้างการบูชาเทพฮินดูอย่างสัมมาทิฐิในสังคมไทย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 5(3), 160-171. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/78291/83856>
- จรัส ลีกา, สุมิตรา ไอยรา และดาริกาญจน์ วิชาเดช. (2564). ศักตะ-ศักดิ์: พลังอำนาจ. *วารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม*, 8(2), 185-196. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/prij/article/view/251875>
- ชนาภัทร์ วงศ์โรจนภรณ์. (2554). *การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของคำสอนเรื่องพรหมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ณัฐจิตต์ เล่าห์วีระ. (2548). *ศักดิ์ในพุทธธรรม*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นราวัลย์ พูลพิพัฒน์. (2562). เทพเจ้าในวรรณคดีไทย: บทบาทในฐานะผู้สร้างและผู้ทำลาย. *พินเนศวร์สาร*, 15(2), 69-82. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/pikanasan/article/view/203918>
- นักรบ นาคสุวรรณ. (2562). *พระแม่พุทธรเทพผู้คุ้มครองความหลากหลายทางเพศ*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยดุสิตธานี.
- บำรุง คำเอก. (2558). อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 8(2), 2399-2421. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/45461/37604>
- พระชาติชาย ชาติวุฑฒ (สุขเอก). (2550). *การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสังสารวัฏในปรัชญาฮินดู*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญทัน อีรงกูโร (จำปาทอง). (2558). *ศึกษาเปรียบเทียบตรีมูรติในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูกับตรีภายในพุทธศาสนาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระยาอนุমানราชชน (เสฐียรโกเศศ). (2507). *ลัทธิของเพื่อน ฉบับสมบูรณ์*. พระนคร: ก้าวหน้า.
- วิจิตตรี ธรรมรักษ์, สุวิน ทองปั้น และจักรพรรณ วงศ์พรวัฒน์. (2567). การศึกษาวิเคราะห์เทพเจ้าในปรัชญาฮินดูที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 24(1), 295-310. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas/article/view/267355/182230>
- สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2546). *ฮินดู-พุทธ จุดยืนที่แตกต่าง*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.